

Krav på erstatning? – vilkårene som må være oppfylt
av
advokat Thor Johan K. Larsen

Innledning

Har noen påført deg en skade eller økonomisk tap, må i utgangspunktet tre vilkår være oppfylt for at du skal kunne kreve erstatning:

Ansvarsgrunnlag:

skadevolder må ha handlet uaktsomt eller med forsett

Årsakssammenheng og påregnelighet:

den uaktsomme eller forsettelige handlingen må være årsak til skaden, og ikke fremstå som for fjern/avledet i forhold til den skadevoldende handling som er begått

Økonomisk tap:

den uaktsomme eller forsettelige handlingen må ha påført deg et økonomisk tap

Nærmere om kravet til ansvarsgrunnlag

I utgangspunktet er det krav til at skadevolder har utvist skyld.

Det finnes flere skyldgrader, hvor den vanligste er uaktsomhet, dvs., at skadevolder har handlet klanderverdig. Har skadevolder handlet ”verre”, for eksempel med grov uaktsomhet eller med forsett (med vitende og vilje) eller overlegg, er naturligvis skyldkravet også oppfylt. Det beror på en konkret vurdering om skyldkravet skal anses oppfylt. Gjennom rettspraksis er det flere momenter som bør trekkes inn ved vurderingen, og er her et lite utvalg:

Risikoen størrelse:

Det første som må vurderes er størrelse og kvalitet på risikoen ved handlingen. Alvorligheten oppfordrer til reaksjon, mens det er mindre grunn til å reagere om skadepotensialet ved handlingen er lite

Tankekontakt til risikoen:

Er det etter en objektiv vurdering vanskelig for skadevolderen å forstå den aktuelle risiko selv om den er til stede, er det normalt mindre grunn for å bebreide skadevolder og illegge erstatningsansvar

Alternativ handling:

Skadevolders oppfordring til å reagere påvirkes av muligheten til å gjennomføre en alternativ handling som ville eliminert risikoen.

Skadelidtes opptreden:

Skadelidtes opptreden utgjør en objektiv faktor i det risikobildet ”påstått skadevolder” skulle reagert på. Jo mer uventet skadelidte har handlet, jo mindre grunn hadde påstått skadevolder til å reagere.

Unnskyldningsgrunner:

Er skadevolder i faktisk villfarelse uten at han kan klandres for det, vil det kunne få betydning på skyldvurderingen

Det er imidlertid ikke alltid krav til at skadevolder har utvist skyld. I noen tilfeller kan skadevolder bli erstatningsrettslig ansvarlig selv om vedkommende ikke har handlet klanderverdig på noe vis. Et ansvar uten at det foreligger skyld, kalles gjerne et ansvar på objektivt grunnlag. Vi har to typer objektive ansvar: ansvar på ulovfestet objektivt grunnlag og ansvar på lovfestet objektivt grunnlag.

Som eksempel på lovfestet objektivt grunnlag, har vi bilansvarslova § 4, som lyder slik:

§ 4.(grunnlaget for skadebot).

Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden. Oppreising for ikkje økonomisk skade fell likevel berre inn under trygdelaget sitt ansvar når skadevaldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-5.

Det forsikringssselskap som den skadevoldende motorvogn er forsikret i, blir altså erstatningsrettslig ansvarlig overfor skadelidte, selv om det ikke foreligger klanderverdige forhold hos sjåføren.

Andre eksempler på lovfestet objektivt ansvar er arbeidsgiveransvaret, foreldres ansvar for barn og eiers ansvar for skader som dyr gjør.

I tillegg til det lovfestede objektive ansvaret, har vi også et ulovfestet objektivt ansvar. Dette ansvaret slår inn gjerne i de tilfeller hvor skadevolder er den nærmeste til å bære følgene av hendelige uhell. Hvorvidt man kan pålegge objektivt ansvar, beror på en helhetsvurdering av en rekke momenter. Her følger et utvalg:

Et stadig risikomoment:

I en rekke dommer hvor det er ilagt objektivt ansvar, er det understreket at det forelå en «stadig» risiko for skadeforvoldelse.

Skadeevnen:

For at det skal bli erstatningsansvar på objektivt grunnlag, må risikoen for skadeforvoldelse være av en viss størrelse – i hvert fall større enn den risikoen man utsettes for i dagliglivet.

Særpreget og typisk risiko:

Det at en risiko er særpreget eller typisk for en virksomhet, er et argument for objektivt erstatningsansvar.

Ekstraordinært risikomoment:

Nye, uventede og/eller upåregnelig risikomomenter for potensielle skadelidte, og som de av den grunn ikke eller vanskelig kan innrette seg etter, kan bidra til objektivt ansvar.

Påregneligheten for skade:

Ofte vil en potensiell skadevolder ha større muligheter til å innse risikoen ved sin virksomhet enn potensielle skadelidte. Dersom skadevolderen kunne ha regnet med at skadeforvoldelse ville inntre, er det et moment som taler for erstatningsansvar.

Interesseavveining:

Det foreligger en rekke dommer hvor det er lagt vekt på skadevolderens interesse i virksomheten. Den som har de økonomiske fordelene av en bedrifts produksjon, bør også bære de økonomiske ulemper (skadene) som virksomheten påfører andre. Bedriften har som regel også lettere for å forebygge skader og pulverisere tapene.

Under henvisning til ovennevnte, må det foreligge et ansvarsgrunnlag for at skadevolder skal komme i erstatningsansvar. Enten skjer altså dette ved at skadevolder har utvist skyld, eller så må det foreligge objektivt lovfestet eller ulovfestet ansvar.

Årsakssammenheng og påregnelighet (adekvans)

For at en påstått skadevolder skal kunne bli ansvarlig må hans handling være en avgjørende grunn for at skaden inntraff.

Dersom skaden ville inntruffet uansett, uavhengig av den påståtte skadevolders handling, kan ikke den påståtte skadevolder kjennes ansvarlig. Dette omtales som kravet til faktisk årsakssammenheng.

Dersom den påståtte skadevolders handling er så bagatellmessig i risikoutløsningen at det er vanskelig å ta stilling til om den var avgjørende for skaden, så er ikke kravet til årsakssammenheng oppfylt. Høyesterett har derfor stilt krav til at påstått skadevolders handling må ha vært en ikke uvesentlig faktor i risikoutløsningen

Selv om faktisk årsakssammenheng foreligger er det ikke alltid rimelig at "påstått skadevolder" blir ansvarlig, dersom skaden/det økonomiske tapet fremstår som upåregnelig.

For at skaden skal fremstå som påregnelig, må den være noe en normal person i påstått skadevolders rolle, ville ha kunnet forutberegne da han foretok handlingen. Fremstår skaden som for fjern og avledet, blir det ikke tale om erstatningsansvar. Dette er aktuelt når det er en lang årsaksrekke mellom skadevoldende handling og skaden, særlig der det er tale om tredjemannsskader.

Økonomisk tap

I utgangspunktet må skadelidte ha blitt påført et økonomisk tap for å kunne kreve erstatning – det er det økonomiske tapet som kan kreves erstattet.

Det kan imidlertid være mulig å kreve ménerstatning (varig og betydelig skade av medisinsk art) og oppreisning (erstatning for tort og svie), men det går jeg ikke nærmere inn på her.

Når det gjelder erstatning for økonomisk tap, er utgangspunktet at skadelidte skal stilles i samme situasjon som om skaden aldri hadde inntruffet.

Er det tale om en personskade etter for eksempel en bilulykke, kan man som utgangspunkt kreve erstattet lidt tap, påførte utgifter, tapt ervervsevne og merutgifter i fremtiden. Er det tale om en tingsskade, skal reparasjonskostnaden dekkes eller gjenskaffelseskostnaden om gjenstanden ikke lar seg reparere.

Merk imidlertid at skadelidtes krav kan reduseres, dersom skadelidte har medvirket eller selv bidratt til skaden og dens størrelse.